

A fény összekötő elem a koreográfiában, és a reális-valószerűtlen viszony fokozatait érzékelteti, mindig kellő kétértelműséggel, hogy sohasem tudjuk biztosan, amit látunk, valóság-e vagy sem. A koreográfus mindvégig izgalomban tart bennünket.

Miközben a koreográfiáját néztem, mindvégig azt próbáltam megfejteni, milyen módon fűzte egységbe a különféle mozdulatokat, történetté a jelene- teket, s hogyan kapcsolta egybe a cselekményt az irodalmi mintával. S amíg a harci mozdulatokkal kifejezett világot nézzük a színpadon (megütni, a hátón átdobni, legyűrni, valamibe beledöngölni a másikat...), élvezzük, hogy a tíz táncos és a két táncosnő milyen pontossággal hajtja végre a feladatokat. Nagy poétikájának a szövéseben felfedezem a hiányzó humanitás utáni segélykiál- tást. Ilyen értelemben Nagy korszerűen régi ezen a földrajzi területen, az ő Kanizsája csendes életének folytonosságában most és az időtlenségben.

KARTAG Nándor fordítása

Svenka SAVIĆ

KÉPZŐMŰVÉSZET

ÁCS JÓZSEF
1914–1990

A vajdasági művészettörténetben külön hely illeti meg Ács József festőt. Művészi tevékenysége sokoldalú érdeklődésről tanúskodik: a festészet mellett grafikával, faliszőnyeggel, térbeli alkotással, konceptuális művészettel is foglalkozott, elméleti munkákat írt, évtizedeken át jelentkezett képzőművészeti kritikákkal az újvidéki *Magyar Szó*ban, egyik kezdeményezője és alapítója volt a művésztelepeknek, amelyek munkájában részt is vett, továbbá pedagógiai tevékenységet is folytatott.

Munkásságával, amely a múlt század harmincas éveinek végén kezdődött, amikor 1938-ban néhány más fiatal művésszel (Bosánnal, B. Szabó Györggyel, Almásival, Wanyekkel) együtt bemutatkozott egy szabadkai kiállításon, és egészen a nyolcvanas évekig tartott, amikor igazán ott volt az akkori képző- művészeti történések főszerelői között neoeffresszionista új képeivel, Ács mély és sajátos nyomot hagyott a vajdasági és a jugoszláv művészetben. Gazdag életművét az állandó kutatás és művészi kísérletezés jellemzi. Művé- szeti képzést a belgrádi kör iskoláiban kapott. 1938-ban fejezte be a Művészeti Iskola, majd rögtön beiratkozott az éppen megalakult Képzőművészeti Aka- démiára, ahol Milo Milunović osztályában tanult. Első festményeit a poétikus intimitás jellemzi. A belgrádi környezetben ez egyfajta visszhangja volt az akkori párizsi képzőművészeti folyamatoknak, amelyekkel rendkívül élénk és

erős volt a kapcsolat. Milunović mellett Ács a cézanne-i és a posztimpresszionista képszerkesztés felé fordul, de a nagy világegés miatt félbeszakadt tanulmányai után az expresszionista kifejezőmód válik egész festészetének a legjellemzőbb vonásává.

Ács József több ízben is döntő hatással volt a vajdasági festészet fejlődésére. A második világháború után, a központilag elrendelt és szorgalmazott szocialista realizmus idején kezdeményezi és létre is hozza a Zentai Művésztelepet (1952), ahol a vajdasági művészek azon nemzedékének legjelentősebb képviselőit gyűjti egybe, amely a háború előtt kezdte meg a tanulmányait, s amely éppen a múlt század ötvenes éveinek a kezdetén volt alkotóereje teljében. Ács mellett ott volt a már befutott és nagy tekintélyű Milan Konjović, azután Boško Petrović, Milivoj Nikolajević, Bosán György, Sáfrány Imre, Petrik Pál, Zoran Petrović és Stojan Trumić. A Zentán, majd a többi (topolyai, becsei, écskai) művésztelepen összegyűlt művészeknek sikerült szembeszegülniük a szocreál kánonokkal, és a vajdasági festészetet a modern elvek felé fordítani.

Azokban a korai ötvenes években festette Ács a geometriai expresszionizmus (M. Arsić) szellemében készült első képeit, hogy utána az absztrakció területére menjen át. Kezdetben asszociatív tájképek készültek, mint amilyen a *Tágas égbolt* ciklusának darabjai, amelyeken csak a látóhatár alacsonyan húzódó vonala emlékeztet a síkságra és a vajdasági tájra. Viszont Ács képeinek ez a ciklusa jelenti az első erőteljesebb lépést az absztrakció felé. Az égboltot, a világmindenséget csodálva megérezte annak lehetőségét, hogy festőként a saját meglátása szerint alkotson tárgyakat. Ennek a célnak az elérését semmi sem gátolta, és éppen ezt a ciklust tartotta Ács meghatározónak abban, hogy nagy fordulat következett be a művészetében. 1959-től az absztrakt tér egy új víziója válik a festő kutatásának tárgyává.

Az absztrakcióból Ács már a hatvanas évek elején az informel felé halad. Addigi képeinek a színei lefojtottak, többnyire a hamuszürke, a piszkosfehér és a sötét földszín az uralkodó. Ezeknek a festményeknek megvan a saját anyagságuk, s valóban közeliek az informel képszerkesztéshez. A festmény szerkezetének vastagságát nem az aláfestés hagyományos módszerével, hanem a festéknek mint anyagnak a közvetlen felvitelével valósítja meg. Az erőteljes gesztusok, a táj elemeire, vagy inkább a gépek, a lendkerekek, acélkolosszusok dübörgésére, a különféle rezgésekre, ritmusokra való asszociáció lehetősége, azok egyhangú, egyenletes remegésének metafizikája, amelyről mint létező tartalmi szövegről maga Ács is tanúskodik, ezt a festészetet mégis eltávolítják az informel nihilista filozófiájától. A képnek ezt a szimbolikus és tartalmi értelmét Ács megtartja az informelhez vezető út felezőpontjánál. Az anyagnak ez az Ács-féle festésze az ő művészetének, de a vajdasági művészetnek is az egyik legjelentősebb fejezetét képezi.

Alkotóművészetének vitalista elvei Ácsot örökösen új kutatásokra serkentették. A hetvenes években visszatér az expresszionizmushoz, s különösen érdekes az a ciklus, amelynek témája a gépkocsi, a kor és az emberi sors e sajátos jelképe. Ezt az úgynevezett politikai festészetének a darabjai követik, amelyeken elkötelezetten foglalkozik az akkori világ témáival. Megsejti Jugoszlávia széthullását azokon a képein, amelyeken a ma már egykori állam térképe dominál. A nyolcvanas évek végén az elsők között fordul az idézetek filozófiája felé, Rubens, Millet, Michelangelo műveivel foglalkozik, majd a transzavantgárd új kép folyamataiban figyelmet kelt a *Mondriane és a kukorica* című képpel, a kilencvenes évek művészetének egyik kiemelkedő eklektikus jellegű példájával.

A múlt század nyolcvanas éveiben, munkásságának utolsó évtizedében Ács József festészete, kissé váratlanul, irigylésre méltó jugoszláviai elismerést kapott. Azok között a művészek között volt, akivel szemben az akkori kritika szinte önbírálóan vizsgálta felül saját korábbi álláspontjait. Addigi festészetében ugyanis sok olyasmi volt, amit a nyolcvanas években időszerűnek ismertek fel. Az akkori jugoszláv képzőművészeti életben a sajátosságos úttörő előd tekintélyével bírt, ugyanakkor a legidőszerűbb törekvések elismert résztvevőjének is tartották. Művészi pályája és élete alkonyán néhány reprezentatív alkotáson, amelyek egybefogják festői, konceptuális és metaforikus képességeit, Ács József sajátosságos érett szenvedéllyel tömören összegezte majdnem a teljes életművét, még egyszer igazolva művészi küldetésének megkerülhetetlen jelentőségét térségünk művészettörténetében.

KARTAG Nándor fordítása

Sava STEPANOV

